

PRAKTIJK

Denkvaardigheden

In deze praktijkbijdrage lees je hoe je kunt inzetten op (hogere) denkvaardigheden van leerlingen bij begrijpend luisteren, kijken en lezen.

Het goed om kunnen gaan met alle informatie die op leerlingen afkomt behoort tot een van de 21ste eeuwse vaardigheden. Het belang van deze vaardigheid zal in de toekomst eerder groter dan kleiner worden. In deze praktijkbijdrage zoomen we in op het stimuleren van de hogere denkvaardigheden, de Higher Order Thinking Skills (HOTS), zoals het onderscheid kunnen maken in oorzaak en gevolg, in feiten en meningen en het trekken van conclusies. Deze vaardigheden zijn in schoolse setting van belang bij het begrijpend lezen van teksten, het begrijpend luisteren naar gesproken informatie én het begrijpend kijken naar bijvoorbeeld een instructievideo. Het ligt voor de hand dat het onderscheid tussen (het vak) begrijpend lezen, begrijpend luisteren en begrijpend kijken, in de toekomst meer en meer gaat vervagen. Veel informatie wordt nu ook al aangeboden in een mix van tekst, geluid en beeld. De onderliggende denkvaardigheden zijn hierbij hetzelfde. Een belangrijk gemeenschappelijk kenmerk is dat, om tot een goed begrip te komen, de leerling actief verbanden moet leggen tussen de aangeboden informatie. Zwakke(re) lezers – lees: zwakke(re) informatieverwerkers – kenmerken zich doordat zij juist niet deze verbanden leggen.

Vroege start

Uit het internationale onderzoek PIRLS (2011) blijkt dat Nederlandse leerlingen het gemiddeld genomen nog niet zo slecht doen, maar dat de prestaties van de zwakste en best presterende leerlingen dicht bij elkaar liggen. Relatief weinig leerlingen scoren goed op een geavanceerd niveau, dat wil zeggen op een niveau waarbij leerlingen de hogere denkvaardigheden in moeten zetten. Het stimuleren van de Higher Order Thinking Skills kan al op jonge leeftijd beginnen. Soms wordt gedacht dat het

structureel inzetten op begripsvaardigheden pas zinvol is als kinderen eerst een aantal algemene taalvaardigheden, zoals fonologische vaardigheden, ontwikkeld hebben. Van den Broek (2009) pleit ervoor om al bij jonge kinderen, gelijktijdig, in te zetten op de ontwikkeling van begripsvaardigheden. Dit is een pleidooi met duidelijke consequenties voor de praktijk. De misvatting dat er eerst ingezet moet worden op algemene vaardigheden voordat er gewerkt kan worden aan begripsvaardigheden, leidt er vaak toe dat er in groep 3, soms zelfs nog in groep 4, nauwelijks aandacht is voor het begrijpen van teksten, maar puur op het decoderen van teksten die ook nog lang niet altijd inhoudelijk interessant zijn. Dit leidt niet alleen tot een verschraling van het lezen, je leest immers omdat je iets wilt weten of om van de tekst te genieten, maar ook tot een geringe aandacht voor het stimuleren van de begripsvaardigheden. Vaardigheden die juist zo cruciaal zijn en die immers niet uitsluitend gekoppeld hoeven te worden aan het zelf lezen van teksten.

Het zou goed zijn om aan te sluiten bij de groepen 1-2, waar traditioneel veel prentenboeken (herhaald) worden voorgelezen. Dit biedt veel kansen om dit verder uit te bouwen tot een berekend aanbod voor begrijpend luisteren en kijken, waarbij niet alleen aandacht is voor lees-/luisterstrategieën, maar ook voor het inzetten op de hogere denkvaardigheden. Tegenover de HOTS staan de LOTS: de Lower Order Thinking Skills. Bij de LOTS gaat het om vragen waarbij de kinderen de antwoorden letterlijk kunnen reproduceren en waarbij ze vaak hele korte antwoorden kunnen geven: 'Hoe heette het jongetje in het verhaal?' 'Sam.' HOTS daarentegen zetten kinderen aan tot nadenken en dagen kinderen uit complexere antwoorden te geven. Bovendien moeten ze

Tjalling Brouwer is redactievoorzitter van JSW en werkt als taalspecialist bij Impact Educatief en Xperto.

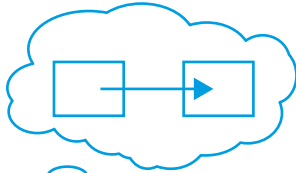
Beredeneerd aanbod Begrijpend Luisteren–Begrijpend Kijken   Groep: _____   Schooljaar : _____

Periode	Strategieën (tijdens herhaald voorlezen/bekijken)							HOTS						Verwerkingsvorm/ Opmerking
	Doel bepalen	Voorstellen*	Vorkennis ophalen	Herstellen tekstbegrip (fragment nog eens beluisteren of bekijken)	Vragen stellen	Visualiseren	Samenvatten*	Orzaak-gevolg	Problem-oplossen/Doel-middel	Feiten/Meningen herkennen	Ordenen/Vergelijken	Argumenteren/Redeneren	Conclusies trekken/Generaliseren	
Week: Thema: Boek/video:														
Week: Thema: Boek/video:														
Week: Thema: Boek/video:														
Week: Thema: Boek/video:														
Week: Thema: Boek/video:														
Week: Thema: Boek/video:														

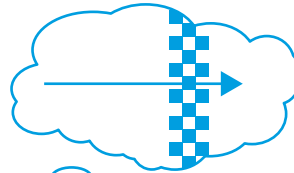
* voorspellen en samenvatten ook inzetten voor de HOTS.

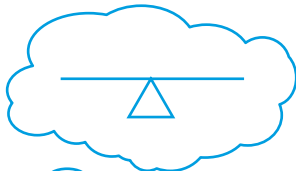
Oorzaak-gevolg

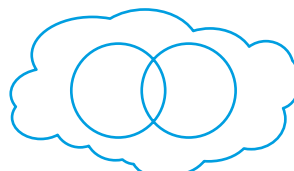
Probleem-oplossen/Doel-middel

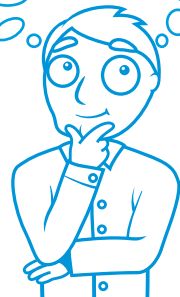
Feiten/Meningen herkennen

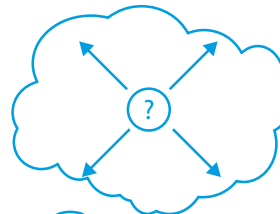
Ordenen/Vergelijken

Argumenteren/Redeneren

Conclusies trekken/Generaliseren

Oorzaak-gevolg	Hoe kwam het dat de dieren niet tegen de zebra wilde rennen? Hoe kwam het dat de zebra van Niemand won?
Probleem-oplossen/ Doel-middel	Hoe zou jij het probleem van de zebra oplossen? Hoe zou jij het probleem van de andere dieren oplossen?
Feiten/Meningen	De zebra zegt dat hij de snelste van de wereld is. Is dit een feit of is het een mening? Waarom?
Ordenen/ Vergelijken	Wat hoort bij de zebra? Wat hoort bij de andere dieren? Wat hoort zowel bij de zebra als bij de andere dieren? Wat zeiden de dieren eerst over de zebra? Wat zeiden ze later over hem?
Argumenteren/ Redeneren	Vind je het eerlijk dat de andere dieren zebra tegen Niemand lieten rennen? Waarom wel? Waarom niet? Is het welk altijd zo leuk om de beste te zijn?
Conclusie(s) trekken/ Generaliseren	Wat wil de schrijver ons eigenlijk vertellen met dit boek? Zou het bij de mensen ook zo zijn dat ze niet tegen iemand willen rennen die altijd wint?

Voorbeeldvragen hogere denkvaardigheden

hierbij actief relaties leggen tussen delen van de aangeboden informatie.

De HOTS geconcretiseerd

In de tabel op deze pagina staan enkele voorbeelden van vragen die een beroep doen op de hogere denkvaardigheden. We doen dit aan de hand van het prentenboek *De snelste zebra van de wereld* van Youp van 't Hek. Het verhaal gaat over een zebra die de snelste van de wereld wil worden. Maar alle dieren hebben zich verstoppt. Zebra wint immers altijd. Niemand wil tegen hem rennen. Zebra neemt de uitdaging aan. Als Niemand tegen hem wil rennen, dan rent hij toch tegen Niemand?

Beredeneerd aanbod

Leerkrachten uit de groepen 1-3(4) kunnen aan de hand van Kopieerblad 1 zelf een beredeneerd aanbod opstellen voor begrijpend luisteren – begrijpend kijken. Er is gekozen voor de zeven *evidence based* strategieën die ook in de meeste, recente begrijpend leesmethodes

gebruikt worden. Begrijpend lezen, en daarmee ook begrijpend luisteren en begrijpend kijken, moet niet beperkt blijven tot het alleen maar inzetten op strategieën. Het gaat uiteindelijk om de tekst, in welke vorm dan ook. Juist door het inzetten van de HOTS, leren kinderen verbanden leggen en dit in taal weer te geven. Noteer de HOTS die je inzet. Een kenmerk van 'rijke' prentenboeken is, dat wellicht alle HOTS aan bod kunnen komen. In de laatste kolom noteer je de verwerkingsvorm die je inzet nadat het boek herhaald is voorgelezen. Voorbeelden zijn: de vertelafel, poppenkastspel, zelf een prentenboek maken, enzovoort. Het samenstellen van een beredeneerd aanbod voor begrijpend luisteren en kijken, kan een mooie aanzet zijn voor het creëren van een doorgaande lijn voor begripvaardigheden van groep 1-8.

HOTS dobbelsteen

Veel leerkrachten hebben de neiging om gesloten vragen te stellen die slechts een beroep doen op de lagere orde denkvaardigheden (LOTS). Ook worden vaak dezelfde type vragen gesteld. Knip de zes HOTS op Kopieerblad 2 uit en plak ze op een (grote) dobbelsteen. Laat een van de kinderen gooien met de dobbelsteen. Op het moment dat het vlak Oorzaak-gevolg boven komt te liggen, stel je een vraag die daarmee te maken heeft. Hetzelfde geldt voor de overige HOTS. Voor de kinderen geeft het iets spannends aan het bespreken van een boek of video. Daarnaast dwingt het je om (van tevoren) na te denken over het soort vragen dat je de leerlingen stelt.

Lezers van JSW kunnen tot en met oktober 2014 gratis een uitwerking voor begrijpend luisteren van het boek *De snelste zebra van de wereld* downloaden op www.Xperto.nl

- Van den Broek, P.W. (2009). *Cognitieve en neurologische processen tijdens begrijpend lezen: Fundamenteel onderzoek en onderwijskundige toepassing*. Universiteit Leiden: Oratie.
- Pirls (2011). *Progress in international reading literacy study*. Mullis, I.V.S., Martin, M.O. Foy, P and Drucker, K.T. TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College Chestnut Hill, MA, USA